

Joanna Mikosz

Katedra Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej

Uniwersytet Łódzki

e-mail: joanna.mikosz@filologia.uni.lodz.pl

 <https://orcid.org/0000-0001-8864-617X>

[Metody badania komunikacji i mediów. Perspektywa teoretyczna i analityczna – monografia metodologiczna, poświęcona analizie mediów i za pośrednictwem technologicznie komunikacji

DOI: <https://doi.org/10.18778/0860-7435.35.09>

Abstrakt: recenzja prezentuje publikację *Metody badania komunikacji i mediów. Perspektywa teoretyczna i analityczna* pod redakcją Anny Barańskiej-Szmitko, która ukazała się w 2021 roku nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Łódzkiego. Jej celem jest przedstawienie zbioru metod badawczych dotyczących mediów i komunikacji opracowanych przez pracowników naukowych Katedry Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Łódzkiego.

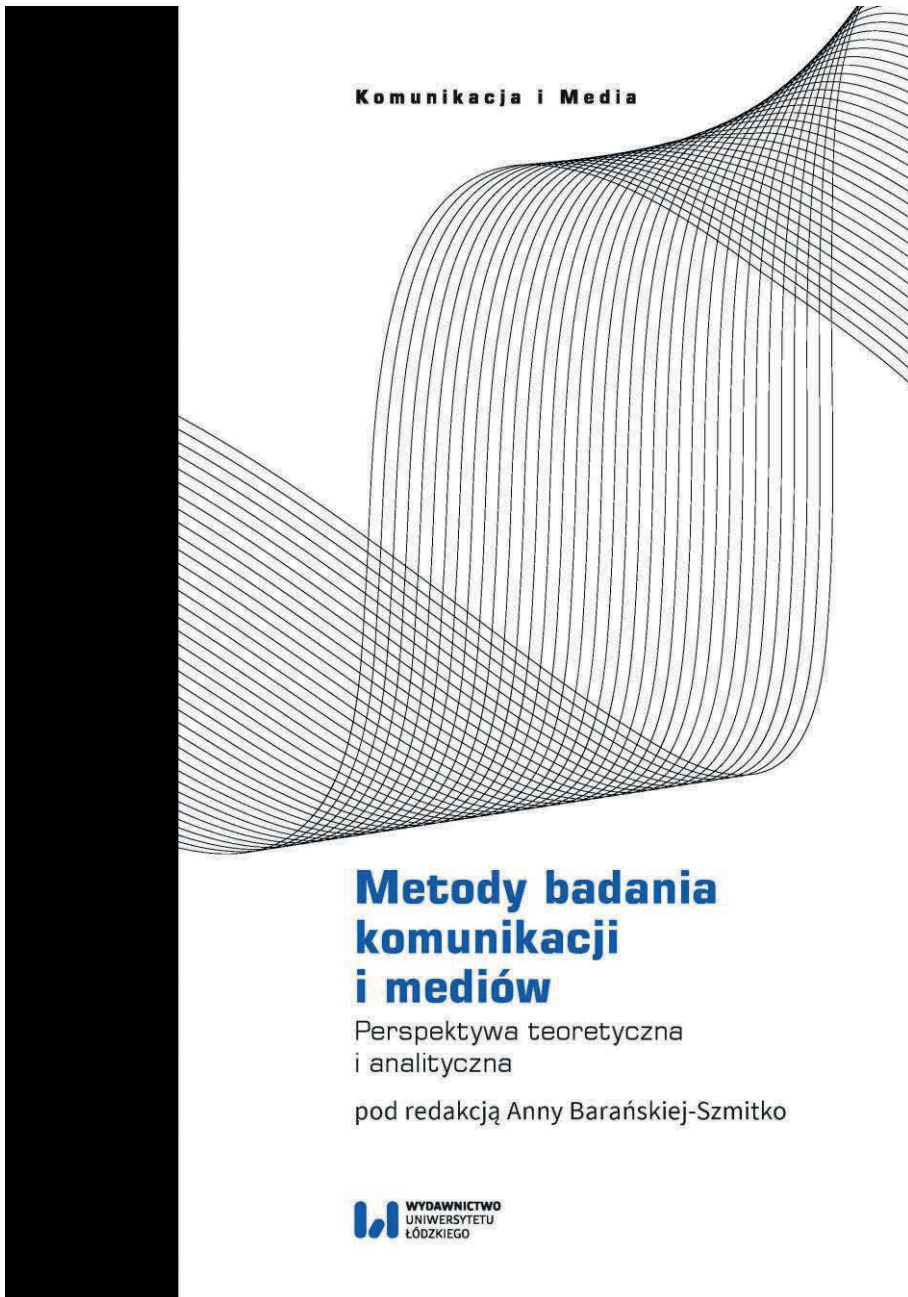
Słowa kluczowe: dyskurs medialny, komunikacja społeczna, komunikatywność, analiza genologiczna

Książka tu recenzowana jest niezwykle, gdyż *Metody badania komunikacji i mediów. Perspektywa teoretyczna i analityczna* pod redakcją Anny Barańskiej-Szmitko z 2021 roku to pierwsza w Polsce publikacja naukowa, w której nie tylko obszernie omówiono wybrane metody nauk o komunikacji i mediach, ale też pokazano ich zastosowanie w praktyce badawczej. W charakterystyce każdej metody w rozdziale teoretycznym przedstawiono założenia i postulaty metodologiczne, a w rozdziale praktycznym zilustrowano je poprzez analizy materiałów z różnych mediów, jak i z szeroko rozumianego dyskursu publicznego. Jak podkreśla Anna Barańska-Szmitko: „My, autorzy, czyli grupa badaczy Katedry Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Łódzkiego, chcemy podzielić się propozycją swoich rozwiązań metodologicznych, dlatego zbiór metod, jakie tu przedstawiamy, z założenia nie jest zamknięty ani wyczerpujący, za to często autorski i w naszej ocenie przydatny do badania mediów i komunikacji. (2021, s. 8).

Tom, liczący 330 strony opublikowany został przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, a jego recenzentką była prof. dr hab. prof. Uniwersytetu Jagiellońskiego Małgorzata Lisowska-Magdziarz.

Książka podzielona została na dwie części. Pierwsza z nich to „Badanie mediów tradycyjnych”. Składają się na nią dwa rozdziały zawarte w „Analizie retorycznej tekstu prasowego” opracowane przez Monikę Worsowicz. Przedstawiają one metody związane z nurtem badań retorycznych w tradycji neoklasycystycznej. Rozdział 1 to analiza retoryczna George’a Kennedy’ego w perspektywie medioznawczej opisany w rozdz. 1.1, a w rozdz. 1.2 dokonano egzemplifikacji założeń na przykładzie tekstu Jarosława Kurskiego z „Gazety Wyborczej” pt. *Prezydent Obywateli*. Autorka podkreśliła w swoich rozważaniach, że „zarówno metoda G.A. Kennedy’ego (mająca na celu opis formy oraz zrozumienie treści w sposób usystematyzowany i wielostronny), jak i zaproponowana jej modyfikacja oferują badaczowi szeroki krąg możliwości analityczno-interpretacyjnych realizowanych w perspektywie triady: autor – dzieło – odbiorca. Ich uniwersalność opiera się na uwzględnieniu trzech lub czterech „części” retoryki, postrzeganiu efektów perswazyjnych w odniesieniu do argumentacji racjonalnej, wolicjonalnej i emocjonalnej, a także wzajemnie się wspierającej analizie treści i formy (2021, s. 27). Natomiast w rozdziale 1.2 Monika Worsowicz wskazała, że badanie *Prezydenta Obywateli* metodą retoryczną przyniosło oczekiwane efekty. Sporządzono zwięzłą charakterystykę tekstu, która uwzględniała okoliczności jego powstania, wskazano powiązania między jego trzema płaszczyznami, czyli strukturą, treścią i formą językową z ukierunkowaniem na ich wartość perswazyjną.

Ryc. 1. Okładka *Metody badania komunikacji i mediów. Perspektywa teoretyczna i analityczna*

Źródło: <https://wydawnictwo.uni.lodz.pl/produkt/metody-badania-komunikacji-i-mediow/>

„Retoryczna analiza reportażu telewizyjnego”, składa się m.in. z rozdziału metodologicznego (2.1), przygotowanego przez Bogumiłą Fiolek-Lubczyńską. Autorka wskazuje czym jest reportaż telewizyjny (w niniejszym artykule rozumiany jako gatunek przynależny do rodzaju filmowego, jakim jest film dokumentalny) i omawia, jak badać go retorycznie. Służy temu wykorzystanie reguł neoklasycznej retoryki do tworzenia skutecznej wypowiedzi o cechach artystycznych. Realizację tej perspektywy badawczej przedstawił Krzysztof Grzegorzewski na przykładzie analizy filmu dokumentalnego Michała Fajbusiewicza i Waldemara Piaseckiego pt. „Moja Misja” (rozdz. 2.2). Autor wykazał, że analiza kompozycji przeprowadzona w trzech etapach – *inventio, dispositio, elocutio* świadczy o tym, że twórcy filmu wykonali wszystkie niezbędne prace, by ekranizacja stanowiła zamkniętą, dopracowaną i możliwie pełną pod względem informacyjnym formę filmową (2021, s. 87).

„Metoda komunikatywistyczna w analizie genologicznej” omówiona w rozdziale 3.1 przez Rafała Siekiere wskazuje zaś, że „proponowana nowa metoda prowadzenia badań genologicznych, odwołująca się do powstałej na gruncie językoznawstwa gramatyki komunikacyjnej, niesie ze sobą szereg interesujących możliwości. Jej główną zaletą jest mocne osadzenie w realiach komunikacyjnych, w których funkcjonują przecież wszystkie wypowiedzi, bez względu na to, jaki gatunek reprezentują. Odmienne od dotychczasowych spojrzenie na sam gatunek pozwala z kolei uniknąć problemów tradycyjnej genologii, mającej duże trudności z pogodzeniem sztywnej klasyfikacji gatunków z praktyką komunikacyjną” (2021, s. 122). Autor w rozdziale 3.2 przybliżył wykorzystanie metody na przykładzie badania telewizyjnych serwisów informacyjnych.

„Metodę krytyczną Edmunda Feldmana w badaniu dzieł radiowych” zaprezentowała Natalia Kowalska-Elkader. Autorka pokazała w rozdziale 4.1 zaplecze teoretyczno-metodologiczne pozwalające na wykorzystanie tej metody do badania artystycznych i eksperymentalnych audycji radiowych. W trakcie wywodu wskazała, że „reportaż radiowy, jak gatunek dokumentalny, powinien zostać zinterpretowany w kontekście dokumentacji historii, jej dokładności, punktów widzenia i perspektywy, z której ukazano historię. Inne znaczenie i wydźwięk będą miały dzieła autobiograficzne, historyczne czy reportaż śledczy” (2021, s. 165). W rozdziale 4.2 Natalia Kowalska-Elkader przedstawiła próbę analizy na przykładzie reportażu radiowego, słuchowiska eksperymentalnego i eksperymentu radiowego metodą krytyczną. Wskazana metoda pozwoliła badaczce na analizę dzieła zarówno pod względem treści, jak i jego formy.

Wyniki prac badawczych dotyczących „Techniki analizy artystycznych gatunków radiowych” przedstawione zostały przez Joannę Bachurę-Wojtasik i Kingę Sygizman. W części teoretyczno-metodologicznej (5.1) skoncentrowano

się na zagadnieniach techniki analizy montażu i sposobu opisu artystycznych gatunków radiowych, traktując montaż i stosunek autorów do faktów jako kluczowe kategorie analityczne. Badaniu poddano audialne narracje ukształtowane w różne formy radia artystycznego – reportaż, słuchowisko, ale też czerpiący z obu gatunków radiowy feature. W rozdziale 5.2 autorki wykorzystały wspomnianą technikę do ukazania dokument(alności) i kreatywności audycji Katarzyny Michalak i Marty Rebdy. Spojrzenie na artystyczne gatunki radiowe przez pryzmat idios stylu danego autora reprezentuje jeden ze współczesnych nurtów opisu i analizy reportażu radiowych oraz słuchowisk. Jak podkreśliły badaczki: „chodziło nam o to, by wskazać na silny kreatywny potencjał lokujący się na dwóch przeciwnych biegunach. Ów potencjał rozkwita i jest uruchamiany tylko wtedy, gdy radiowa sztuka dokumentalna i fabularna nie popada w odosobnienie i nie jest traktowana jako wzajemnie od siebie niezależna. Środki kreatywnego przetworzenia charakterystyczne dla obu tych sztuk odkrywają przed odbiorcą rzeczywistość na nowo, gdy wzajemnie na siebie oddziałują. Radiowi twórcy: reportażyści, scenarzyści, reżyserzy – co będziemy się starały pokazać w rozdziale analitycznym – używają rozmaitych, dostępnych środków wyrazu w celu odkrycia przed odbiorcą i przekazania z rozważą i wyczuciem prawdy opowieści” (2021, s. 185).

Druża część książki, to „Badanie komunikacji – interdyscyplinarnie”. Rozdział 6.1 autorstwa Anity Filipczak-Białkowskiej prezentuje wyniki badań dotyczące konstruowania profilu ideologicznego jako metody badania dyskursu politycznego. Wybrana metoda badawcza pozwoliła zobrazować dyskurs ideologiczny. Za jej pomocą ustalono, jakie ideologie znajdują wyraz w działalności badanych podmiotów, a nawet z którymi obszarami tych ideologii podmioty te utożsamiają się najsilniej. W rozdziale 6.2 Anita Filipczak-Białkowska podjęła zagadnienie eklektyzmu ideologicznego partii politycznych starając się ustalić, czy istnieje różnorodność ideologiczna w polskim dyskursie parlamentarnym.

Na rozdział 7. składa się „Metoda triangulacji quasi-eksperymentu i analizy dyskursu w celu badania wizerunku komunikowanego werbalnie”. W rozdziale 7.1, czyli dyskursywnej analizie wizerunku realizowana na materiale empirycznym Anna Barańska-Szmitko wskazują, że dla analizy wizerunku na materiale empirycznym ograniczeniem może stać się dobór respondentów o słowniku pozwalającym na relatywnie swobodne wyrażanie myśli. Możliwości w badaniu wizerunku, ekspresji językowej, relacji między wizerunkiem a dyskursem, duży potencjał do modyfikowania metody pozwalają na jej udane stosowanie i rozwijanie. Egzemplifikację zastosowania powyższej metody badawczej w praktyce przedstawia Anna Barańska-Szmitko na przykładzie tekstów Wojciecha Drewniaka z książek cyklu Historia Bez Cenzury. Autorka zademonstrowała

teoretyczno-metodologiczne zaplecze dyskursywnej analizy wizerunku na materiale empirycznym.

Ostatni rozdział (8) poświęcony został metodzie studium przypadku w badaniach komunikacji. Błażej Filanowski w rozdziale 8.1 zajął się metodą badania procesów zachodzących w komunikacji społecznej. Autor udowodnił, że w badaniach nad szeroko rozumianą komunikacją studium przypadku wydaje się dobrym sposobem poznawania m.in. praktyki, relacji między komunikującymi oraz efektywności komunikatu. W rozdziale 8.2 przeprowadzono studium przypadku wybranego wydarzenia, w którym performance kulturowy stał się czynnikiem wpływającym na selekcję informacji przez media. Autor w toku badań wskazał, że performance przyczynił się do rozszerzenia ujęcia tematu, który ewoluował w kierunku ogólnej refleksji o relacjach w miejskiej przestrzeni. Pod wpływem nieformalnej akcji wydarzenie, które w inicjującym tekście zostało przedstawione jako incydent, jednostkowy przypadek, w kolejnych publikacjach stało się pretekstem do dyskusji nad tym, jak opresyjne praktyki w przestrzeni miejskiej negatywnie wpływają na turystykę, gospodarkę miasta i jego wizerunek, a także nad problemem prawa do miasta (2021, s. 325).

Pozycję wydawniczą zamyka Indeks rzeczowy oraz Noty o autorach.

Powyższe opracowanie jest bardzo cenne. Na polskim rynku wydawniczym brakuje bowiem monografii metodologicznych, które poświęcone są analizie mediów i zapośredniczonej technologicznie komunikacji mających charakter praktyczny ukazujący sposoby badania na materiale empirycznym. Podjęcie przez badaczy wyzwania, jakim jest zastosowanie metod wypracowanych w innych naukach społecznych i humanistycznych i zaadaptowanie ich do celów poznawczych nauk o komunikowaniu zasługuje na szczególną uwagę. Dzięki temu autorki i autorzy przyczynili się do metodologicznego rozkwitu tych nauk.

O wyróżniających się walorach recenzowanej książki stanowią głównie: ranga podjętej problematyki, poziom naukowy wszystkich zaprezentowanych rozdziałów oraz wpływ profesjonalnej redakcji naukowej na spójność opracowania. Uznanie budzi zarówno logiczna sekwencja rozważań, podział na części, a także zajmująca treść poszczególnych tekstów.

Metody badania komunikacji i mediów. Perspektywa teoretyczna i analityczna zostały uhonorowane na Uniwersytecie Łódzkim w 2022 roku Nagrodą Rektora II stopnia.

Bibliografia

Barańska-Szmitko, Anna (red.) (2021). *Metody badania komunikacji i mediów. Perspektywa teoretyczna i analityczna*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

***Methods of communication and media research. Theoretical and analytical perspective* – a methodological monograph devoted to media analysis and technologically mediated communication**

ABSTRACT: The article presents the publication *Methods of communication and media research. Theoretical and analytical perspective* edited by Anna Barańska-Szmitko, which was published in 2021 by the University of Lodz Publishing House. Its aim is to present a set of research methods on media and communication developed by academic staff of the Department of Journalism at the University of Lodz.

KEYWORDS: media discourse, social communication, communicative genealogical analysis